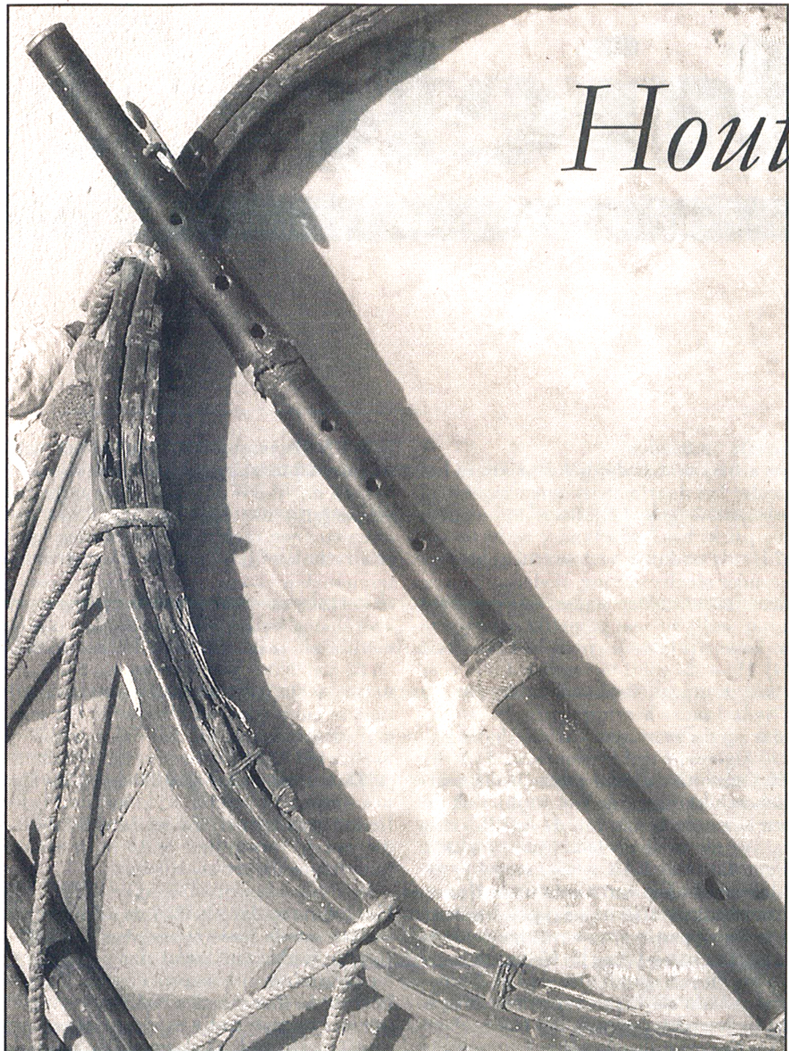
HET NATIONAAL MUSEUM VORMEN WE TEZAMEN

Houten dwarsfluit

Dwarsfluit en tambu grande, afkomstig van Martijn Puy. Elis Juliana kreeg de fluit en de tambu, zoals beloofd, meteen na het overlijden van de eigenaar. (collectie Juliana, /NAAM).

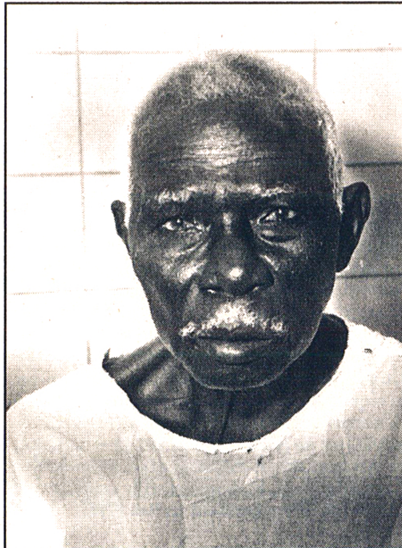
De oudste dwarsfluit die is gevonden dateert uit de steentijd. Hij is van bot gemaakt en werd vooral gebruikt tijdens de jacht, voor het doorgeven van signalen en om er boze geesten en vijanden mee weg te jagen. Maar het instrument voegt zich naar de eisen en mogelijkheden van de tijd.

De moderne dwarsfluit lijkt in niets meer op het op primitieve wijze uitgeholde bot. Professionele instrumentenmakers in Europa maken hun fluiten in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw van hout. Van een simpele holle botstaaf verandert het instrument in een geavanceerd stuk vakmanschap. Kennis die generaties lang is opgebouwd binnen families van instrumentenmakers, wordt gebruikt om de eigenschappen van de dwarsfluit te verbeteren. De fluit krijgt een warme klank nadat de cilindrische boring is vervangen door een conische en de tonen klinken haarzuiver sinds de gaten zijn bedekt door kleppen. En wanneer er een langere versie met meer volume op de markt komt, verovert de houten dwarsfluit een plaatsje onder de houten blaasinstrumenten in orkesten. Die plek heeft de dwarsfluit nooit meer afgestaan, ook al is de moderne variant van metaal (zilver, goud of platina) gemaakt.

De dwarsfluit begint zijn opmars door Europa waarschijnlijk vanuit Klein-Azië. Stapje voor stapje, eeuw naar eeuw rukt het instrument op naar het westen. Van Griekenland in de tiende eeuw, naar Hongarije, naar Duitsland. Waardoor in de dertiende eeuw troubadours in Zuid-Frankrijk met hun fluitklanken de harten van hun toehoorders kunnen veroveren. Dan breekt de Renaissance aan, de zestiende eeuw, de bloeitijd van de blaasinstrumenten. De tijd van vernieuwingen maar ook van het kolonialisme. Met de kolonisator bereiken Europese muzikale invloeden de Nederlandse Antillen. Uit de negentiende eeuwse huiskamers klinkt salonmuziek. 'In ieder gezin dat zichzelf respecteerde was er wel een zoon of dochter, dan wel vriend die piano speelde of een ander instrument', schrijft Rutten. Keurige jongedames, onder strenge bewaking van hun chaperonnes, krijgen muziekles aan huis en leren spelen op viool, klarinet of fluit. Maar voor grotere feesten worden muzikanten van de militaire kapel of schutterij ingehuurd. Een orkestje van zes muzikanten treedt voor zestien gulden op van zeven tot twaalf uur 's avonds en voor het dubbele bedrag tot vijf uur 's ochtends. Zo'n orkest 'barst' volgens Rutten 'los in quadrille, lancier, wals, danza, polka en mazurka om tegen het ochtendgloren over te gaan in tumba'.

De militaire kapel geeft op woensdag en zondag concerten. Eerst in Fort Amsterdam, later op het plein voor het Gouvernementshuis. Op het programma staan ouvertures, potpourri's en fantasieën, operamelodieën en marsen. Frederik Wilhelm Palm heeft vanaf 1849 de leiding over het militaire muziekkorps. In 1877 heeft het korps twaalf tot twintig muzikanten. Rutten: 'De taak van de korpsen was, naast het vervullen van de militaire plichten, te musiceren bij erediensten, schoolexamens en tot vermaak van het publiek'.

Op de houten dwarsfluit die sinds 2003 onderdeel vormt van de collectie artefacten van het Nationaal Archeologisch en Antropologisch Museum (NAAM) zal ooit een militair zijn longen hebben leeggeblazen tijdens het spelen van populaire harmonie- en fanfaremuziek, want het antieke instrument is afkomstig van de militaire kapel. Maar zijn laatste jaren sleet deze fluit als een echte yu'i Kòrsou met de klanken van de 'Muzik di Zumbi'.

Augustin Obispo Seferina, beter bekend als Martijn Puy (1883 – 1963) van Manluisa, was een musicus van de muzik di zumbitraditie in Bandariba, Curaçao.

MARTIJN PUY

Donateur Elis Juliana kreeg de fluit op zijn beurt van de muzikant Martijn Puy uit Santa Rosa. 'Muzik di Zumbi', betekent letterlijk vertaald 'muziek van de boze geesten' en is typisch Curaçaose muziek van de negentiende eeuw. Het is de tijd dat de stad nog nauwelijks verlichting heeft en de arme bewoners in kunuku-huisjes het moeten doen met het licht van een oud melkblikje gevuld met visolie. In het donker, met dat kleine beetje licht, maken zij hun muziek op de tambu grandi (grote trom), triangel, wiri (soort rasp van ijzer, koper of staal), matrimonial (soort tamboerijn van hout en stukjes blik) en benta (mondboog). Vlagen van de tonen worden meegedragen door de wind. Het heeft iets mystieks, vindt Juliana. De muziek komt 'uit het niets', van de geesten. Maar Harry Moen, muziekleraar en bandleider van de groep Serenade, noemt de 'muzik di zumbi', in navolging van schrijver Frank Martinus Arion in 'The Kiss of a slave', liever de 'muziek van het platteland' of van de slaven.

Ook in de twintigste eeuw klinkt nog sporadisch 'muzik di zumbi', maar de benta maakt plaats voor de houten dwarsfluit of de trekharmonica. Zo trekt de volksmuzikant Matias Nieuw rond de eerste wereldoorlog in de weekeinden regelmatig door de wijken van Otrobanda 'om zijn vrienden, kennissen en anderen van zijn muzik di zumbi te laten genieten'.

De houten fluit is het tastbare symbool van de smeltkroes van muzikale invloeden die de muziekgeschiedenis van Curaçao kenmerkt. 'Een mengsel van Spaanse, Amerikaanse, Europese en Afrikaanse elementen met een pikant lokaal ritme...' (Palm). De fluit komt het eiland binnen als onderdeel van de gedisciplineerde militaire kapel om zich vervolgens aan te passen aan het opzwepende ritme van de 'muzik di zumbi' maar ook van bijvoorbeeld de Curaçaose wals. Want de dwarsfluit vormt samen met bijvoorbeeld viool, klarinet, gitaar, trom, wiri, cuarta en matrimonial, ook onderdeel van de muziekgezelschappen in de negentiende eeuw, zoals de dansorkesten van Eduard 'Wawa' Scholtz en Fon Navas.

Bronnen:

A.M.G. Rutten, 'Leven en muziekwerken van de dichter-musicus J.S. Corsen', Assen, 1983.
Henk Dennert, 'Oude Curaçaose Muziekinstrumenten', Drukkerij Scherpenheuvel, 1959.
Edgar Palm, 'Muziek en Musici van de Nederlandse Antillen', Prins Bernhard Fonds voor de Nederlandse Antillen en Aruba, 2e herziene druk, 1978.
Schakels, 'Muziek in de Nederlandse Antillen', uitgave van het Kabinet van de vice-minister president, Den-Haag, jaargang 1968 NA 52.
'Muziekleven op Curacao', La Union, 21 maart 1946
'Standaardwerk Rudolf Boskaljon over een eeuw Curaçaos muziekleven', Amigoe, 10 november 1954.
'De geschiedenis van de fluit', www.dwarsfluit.nl

Met dank aan Harry Moen en Edson Cleopa

Tekst: Eva Breukink. Foto: Prince Victor. Archief Elis Juliana
De serie 'Het Nationaal Museum vormen we tezamen' verschijnt ook in Extra en The Daily Herald. Reacties op en suggesties voor bijdragen zijn van harte welkom. U kunt het Nationaal Archeologisch-Antropologisch Museum bereiken op de Rouvilleweg 7, telefoon (09) 462.1933, fax (09) 462.1936. e-mail: naam@cura.net